

امکان‌سنجی استناد به تئوری تعدیل در حقوق ایران به عنوان راهکاری در تعذر قراردادی - روش‌نعلی شکاری، سید مصطفی میلانی
حمایت کیفری از حقوق نسل‌های آینده در اسناد بین‌المللی - عادل ساریخانی، مصطفی کرمی پور
تحلیل حق نظارت مردم بر حکومت از دیدگاه علی (علیه السلام) با نگاهی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران - ابراهیم موسی زاده،
محمد صالحی

تاملاتی در تشریح قسامه با توجه به علوم جرم‌یابی - محمدعلی حاجی ده‌آبادی، روح‌الله شمشیری
بازخوانش تعاملات (برخی گروه‌های مذهبی و بازیگران نظام بین‌الملل) حوزه تروریسم به عنوان وسیله دستیابی به منافع ملی با
تاکید بر مسئولیت‌های حقوقی در کشورهای اسلامی - سید محمدرضا موسوی فرد، حمیدرضا نوروزیان، عارفه کردی نسب،
نفیسه طوسی، آیدا قاسم زاده

اصل منع اعاده پناهندگان از منظر اسناد حقوق بشری با تأکید بر پناه‌جویان زیست‌محیطی - مهناز خرسندی، عسکر جلالیان
خطرات اولویت یافتن مسائل مادی در مشاغل حقوقی - محمد ستایش‌پور، مریم فرجی ترک
احکام و آثار اذن در نظام حقوقی ایران و فرانسه - حسن نجارها
مقایسه رکن مادی جرم کلاهبرداری رایانه‌ای با سنتی - علی پایدارفرد، جواد نادری عوج بغزی، احمدرضا امتحانی
مبانی نظری حاکم بر کنترل تسلیحات نظامی با تأکید بر مواضع متعارض سازمان ملل متحد و سازمان تجارت جهانی در خصوص تجارت
تسلیحات نظامی متعارف - پوریا ابراهیم زاده، سمیه رحمانیان

کودک و کودکی از منظر فلسفه و ادبیات - مریم شعبان
اعتبار امر مختوم در دعاوی مدنی و کیفری - امیر محمدی، محمدمهدی حیدری، سهیلا مرادی قلعه
جایگاه شعب تخصصی کوزوو در نظام عدالت کیفری جهانی - مصطفی فضائلی، آرش ملک
جرم‌انگاری اظهار خلاف واقع مطلع در حقوق ایران - سعید اسدزاده، فاطمه احدی، مجتبی کنجوری
اقدامات شرکت‌های خارجی بابت استفاده عراق از تسلیحات شیمیایی در دفاع مقدس از منظر حقوق مسئولیت بین‌المللی -
محمد ستایش‌پور، پریشان شفانی

مروری جامعه‌شناختی و جرم‌شناختی نسبت به پدیده روسپیگری در نظام بین‌الملل و ایران با تأکید بر آموزه‌های جرم‌شناسی
اسلامی - سید محمدرضا موسوی فرد، اسد اخضری فرد، علی مردان احمدی
تعامل پلیس با نهادهای پیشگیری از جرم - مینا مومنی، سید مهدی احمدی موسوی
حقوق کودکان مهاجر در اسناد ملی و بین‌المللی - رضا خواجه نورالدینی، سیده پریسا میرابی
صلاحیت واقعی قوانین کیفری از منظر حقوق اسلام - مصطفی کرمی پور، مونا رجب زاده باغی
بررسی تغییر از جرائم خیابانی به جرائم سایبری در آغاز همه‌گیری کووید-۱۹ - رویکردی به نظریه فعالیت‌های روزانه - مریم کمائی
جایگاه مأمورین امنیتی انگلستان در کشف جرایم - زهرا وهبی، آرش رزمی

استقلال قضات در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران در پرتو آموزه‌های دین‌مبین اسلام - محمد ستایش‌پور، فاطمه زهرا آسیان
شرایط قانونی و ابعاد حقوقی و کیفری مالکیت فکری در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران - سمیه زیلابی، صادق فتیلی، ابراهیم مقدم
امکان‌سنجی تحقق ایده جرم‌انگاری (جرم مسئولیت مدنی مدیران) از تئوری تا عمل بر اساس رویکردهای مدل مسئولیت کیفری
قانون اقدام راهبردی لغو تحریم‌ها - سید محمدرضا موسوی فرد، حمیدرضا نوروزیان، نفیسه دهرویه، محمدرسل انصاری نیا،
ندا حقیقی

ارزیابی فقهی-حقوقی تعدد واقعی در حدود، قصاص و دیات - علی محمدی جورکویه، احمدرضا امتحانی، جواد نادری عوج بغزی
جایگاه و نقش مردم در استقرار و استمرار نظام امت و امامت در پرتو آراء شهید بهشتی - محمدصادق داریوند
میانگیری، نظام عدالت مشارکتی، نسل سوم نظام عدالت کیفری و حقوق اطراف دعوا - صادق فتیلی، محمد فتیلی، ابراهیم مقدم

Reflections on the Legislation of Oath (Qasameh) According to the Science of Criminalistics

تأملاتی در تشریح قسامه با توجه به علوم جرم‌یابی

Mohammad Ali Hajidehabadi
Professor, Department of Criminal Law and Criminology,
Faculty of Law, Qom University, Qom, Iran

محمدعلی حاجی ده آبادی

استاد گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران
dr.hajidehabadi@yahoo.com

Ruhollah Shamshiri
Doctoral student of criminal law and criminology, Institute of
Human Sciences, Al-Mustafa Al-Alamiya Society, Qom, Iran
(Corresponding Author)

روح‌الله شمشیری

دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، مؤسسه علوم انسانی، جامعه
المصطفی‌العالمیه، قم، ایران (نویسنده مسئول)

rshamshiri@yahoo.com

Abstract

چکیده

Qasameh is a controversial jurisprudential institution in which many doubts have been made with the focus on common sense. This article intends to doubt with a jurisprudential view in this institution. In the Imamiyya sources regarding the Qasameh, its legislation has led to deterrence in some murders for which there is no evidence. First of all, First of all, the question is raised whether these explaining the cause of giving in the narration are an expression of the full reason or incomplete and a kind of expression of wisdom?. Secondly, if the cause is perfect, has the cause been realized? In explaining the reason, there is a debate as to whether the purpose of legislation; is it mere deterrence, or is crime detection important? Total detection in murder, which is never achieved, but deterrence can be achieved through the new science of crime detection. If this deterrence could have been created by the new Science of Criminalistics, this serious debate and doubt could have arisen in the place of oath-taking legislation at the present time. If we still believe in the legislation of oath, we will at least achieve a redefinition of oaths and the formation of loth in the current situation. This article addresses these issues.

قسامه یک نهاد بحث برانگیز فقهی است که تشکیک‌های بسیاری با محوریت عقل عرفی در آن صورت گرفته است. این نوشتار قصد تشکیک با نگاه فقهی در این نهاد دارد. در ادله روایی امامیه در خصوص قسامه، تشریح آن معلل به ایجاد بازدارندگی در برخی قتل‌ها شده که شاهدی در آن قتل‌ها وجود ندارد. اولاً این سؤال مطرح می‌شود که آیا این تعلیل‌هایی که در روایات آمده، بیان علت تامه است یا ناقصه و از قبیل بیان حکمت می‌باشد؟ ثانیاً اگر علت تامه باشد آیا علت آن محقق شده است؟ در تبیین علت هم این بحث مطرح است که آیا هدف تشریح؛ صرف بازدارندگی است یا کشف جرم نیز مهم است؟ کشف تام در قتل که هیچ وقت محقق نمی‌شود ولی ایجاد بازدارندگی از طریق علوم جدید جرم‌یابی قابل تحقق است. اگر این بازدارندگی را علوم جرم‌یابی جدید توانسته باشد ایجاد کند می‌شود این بحث و تشکیک جدی در جایگاه تشریح قسامه در زمان کنونی نمود. اگر هم باز به تشریح قسامه معتقد بمانیم، لااقل به بازتعریفی در قسامه و شکل‌گیری لوث با لحاظ وضعیت کنونی دست خواهیم یافت. این نوشتار به این مباحث می‌پردازد.

Keywords: Oath, Crime Detection Science, Loth, Deterrence.

واژگان کلیدی: قسامه، علوم کشف جرم، لوث، بازدارندگی.

ارجاع:

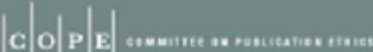
حاجی ده آبادی، محمدعلی؛ شمشیری، روح‌الله؛ (۱۴۰۱)، تأملاتی در تشریح قسامه با توجه به علوم جرم‌یابی، تمدن حقوقی، شماره ۱۲.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

قسامه نهادی فقهی است که به حقوق کیفری وارد شده و مناقشات حقوقی بسیاری حول آن موجود است. احکام شرعی دائرمدار علت تامه تشریحی هستند که گاه می‌توان به آن دست یافت، در نتیجه با منتفی شدن علت؛ حکم نیز منتفی می‌شود. البته بیشتر اوقات، دست فقیه از علت تامه قطعی تشریحی احکام شرعی کوتاه است ولی گاهی علت تشریح در روایت و دلیل شرعی توسط خود شارع ذکر می‌گردد. در روایات مربوط به قسامه؛ علت‌هایی برای تشریح آن ذکر شده است. عمده این تعلیل‌ها مربوط به ایجاد بازدارندگی از قتل‌های در خفاء و به دور از چشم شهود است که با عبارات مختلفی آمده است. از طرفی امروزه علوم برای کشف جرم مدون شده و برخی قائلند که خفی‌ترین قتل‌ها و جرایم را هم کشف می‌کند. امروزه فرایند کشف جرم تنها محدود به شهادت نیست. با این اوصاف مباحث تشریحی قسامه نیاز به تأملی دوباره دارد.

اکنون سؤال این است که: علت‌های ذکر شده در روایات علت تامه تشریح هستند یا صرف حکمت می‌باشند؟ بر فرض علت تامه بودن، چه جایگاهی برای تشریح قسامه با وجود علوم کشف جرم وجود دارد؟ در صورت باقی‌بودن علت تشریحی قسامه؛ چگونه این نهاد با علوم مذکور جمع می‌شود؟ روش این تحقیق؛ تحلیلی-توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای است. قسامه موضوعی است که بارها مورد پژوهش قرار گرفته است. کتاب‌ها، پایان‌نامه‌ها و مقالاتی به این مسئله پرداخته‌اند اما مباحث ناظر به فلسفه و علت تشریح این نهاد، چندان مورد نظر قرار نگرفته است. بنابراین موضوع این مقاله، در حد جست‌وجوی انجام شده، فاقد سابقه پژوهشی است.

۱- مفاهیم

قسامه از ریشه قَسَم است. معنای قَسَم همان سوگند خوردن می‌باشد و قسامه نوعی جمع در این مفهوم است. لغت‌شناسان ذیل واژه «قسامه» وارد مباحث اصطلاحی آن شده‌اند (زبیدی واسطی، ۱۴۱۴ق، ۵۷۲). با این اوصاف معنای لغوی قسامه قسم خوردن دسته جمعی می‌باشد (حلی، ۱۴۰۴ق، ۴۴۰). معنای اصطلاحی این عبارت، در همان منابع لغوی مذکور آمده است. قانون‌گذار در بند سوم ماده ۲۳۱ و ماده ۲۳۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و در مواد ۳۱۲^۴ و ۳۱۳^۴ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ آن را به‌عنوان یکی از راه‌های اثبات جرم قتل قرار داده است. تعریف لوث نیز در ماده ۲۳۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ و ماده ۳۱۴^۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مطرح شده است. این تعریف‌ها از فقه گرفته شده است. بنابراین معنای اصطلاحی قسامه، همان قسم خوردن تعداد معینی بر وقوع یا عدم وقوع قتل یا جرح از جانب شخص یا افراد خاصی است که پس از شکل‌گیری لوث اتفاق می‌افتد.

۲- تاریخچه تشریح قسامه

در مورد این که در اسلام قسامه امری تأسیسی است یا امضایی اختلاف است؛ اولین بار در اسلام در ماجرای عبد الله ابن سهل که در چند روایت به آن اشاره شده، آمده است (الزحیلی، ۲۰۰۶، ۵۸۰). قسامه به‌عنوان یک دلیل اثبات‌کننده قصاص توسط پیامبر اکرم (ص) بیان شد؛ در آن ماجرا دو نفر از انصار وارد منطقه خیبر شدند و آن جا مدت کمی از هم جدا می‌شوند، چون آن یکی بر می‌گردد رفیقش را کشته می‌یابد. آن‌ها با توجه به دشمنی یهودیان با مسلمانان و کشته شدن عبد الله در محله آن‌ها، آن‌ها را عامل قتل می‌دانند، پیامبر از آن‌ها می‌خواهد دو شاهد اقامه کنند که آن‌ها شاهدهی ندارند سپس قسامه می‌خواهد که آن‌ها باز هم حاضر نمی‌شوند بر چیزی که ندیده‌اند قسم بخورند، نسبت به قسامه یهود هم رضایت

۱- ماده ۲۳۱: راه‌های ثبوت قتل در دادگاه عبارت هستند از: ۱- اقرار. ۲- شهادت. ۳- قسامه. ۴- علم قاضی.

۲- ماده ۲۳۹: هر گاه بر اثر قرائن و اماراتی و یا از هر طریق دیگری از قبیل شهادت یک شاهد یا حضور شخصی همراه با آثار جرم در محل قتل یا وجود مقتول در محل تردد یا اقامت اشخاص معین و یا شهادت طفل ممیز مورد اعتماد و یا امثال آن حاکم به ارتکاب قتل از جانب متهم ظن پیدا کند مورد از موارد لوث محسوب می‌شود.

۳- ماده ۳۱۲: جنایات علاوه بر طرق مقرر در کتاب اول «کلیات» این قانون از طریق قسامه نیز ثابت می‌شود.

۴- ماده ۳۱۳: قسامه عبارت از سوگندهایی است که در صورت فقدان ادله دیگر غیر از سوگند منکر و وجود لوث، شاکی برای اثبات جنایت عمدی یا غیرعمدی یا خصوصیات آن و متهم برای دفع اتهام از خود اقامه می‌کند.

۵- ماده ۳۱۴: لوث عبارت از وجود قرائن و اماراتی است که موجب ظن قاضی به ارتکاب جنایت یا نحوه ارتکاب از جانب متهم می‌شود.

نمی‌دهند پس حکم به پرداخت دیه از بیت المال می‌شود. این ماجرا دلالت تام بر تشریح قسامه در اسلام دارد اگرچه قسامه در این ماجرا اجرا نشد. با این همه آن گونه که از سیاق همین روایت و واقعه بر می‌آید به احتمال زیاد قسامه امری امضایی است. به هر حال این نکته تأثیر زیادی در بحث تشریح ندارد و اصل تشریح قسامه در اسلام حتی در اهل سنت محرز است.

۳- تبیین علت تشریح قسامه

قسامه به این معنی است که چندین نفر که ولی دم معرفی می‌کند و شاهد قتل نبوده‌اند بر وقوع قتل از جانب کسی (که متهم به قتل است و اماراتی علیه اوست) سوگند بخورند با این شیوه، مجرمیت وی احراز و قصاص می‌شود. این مسئله از چندین جهت ممکن است با ایراد مواجه شود.

کسی که اماراتی علیه اوست (مثلاً جسد مقتول در خانه او یافته شده و یا آلت آغشته به خون در دست وی می‌باشد) ممکن است قاتل باشد اما تشخیص این امر به دست افرادی که اطلاع حسی از قتل ندارند و احتمالاً تحت تأثیر شایعات و احساسات تصمیم می‌گیرند چندان قابل قبول به نظر نمی‌رسد. این ایراد امروزه خیلی به چشم می‌آید در گذشته نیز ظاهراً این سؤال مطرح بوده است و به همین خاطر در روایات مربوط به تشریح قسامه، علل و دلایلی ذکر شده است که مورد بحث قرار می‌گیرد. معصومین (ع) در روایات بسیاری به تعلیل و توجیه تشریح قسامه پرداخته‌اند. تعلیل و توجیه یک حکم، معمولاً حکایت از ابهامات مردم همان زمان در پذیرش حکم مزبور دارد. لذا ضرورت دارد علت و حکمت تشریح قسامه مورد توجه قرار گرفته و تبیین شود. البته ناگفته نماند علت تشریح قسامه از این جهت نیز اهمیت دارد که قسامه امری خلاف اصل است. به این معنا که قسم همیشه به عهده منکر است و مدعی باید شاهد بیاورد. این جمله معروف است که البینه علی المدعی و الیمین علی من انکر الا فی القسامه (طوسی، ۱۴۰۷ق، ۳۰۴).

علت تشریح قسامه را از دو جهت عقلی و نقلی، می‌توان تبیین کرد؛ اول بررسی عقلانی این مقوله انجام می‌شود و سپس به تطبیق با روایات پرداخته می‌شود. مبنای شارع مقدس در مجازات‌ها و جرایم متفاوت است. مبنای شارع اسلامی در حدود؛ عمدتاً ستر و پوشاندن واقع است نه کشف واقع. به این معنی که در قضاوت جرایم حدی، هدف کشف جرم نیست بلکه هدف پوشاندن این جرایم و جلوگیری از تجاهر و گسترش آن است مگر در مواردی که بزه دیده وجود داشته باشد. ممنوعیت تجسس و قاعده فقهی درء و ادله اثبات حصری، اجمالاً این امر را اثبات می‌نماید. اما در قصاص مبنای شارع کشف واقع است. قصاص یک جرم با صبغه حق الناسی است و در اسلام به‌عنوان یک دعوی خصوصی دیده شده و

عمدتاً با شکایت اولیای دم پیگیری می‌شود اما حتی اگر در خفا هم اتفاق بیفتد باید کشف و تعقیب شود. نظام کشف جرایم در گذشته عمدتاً مبتنی بر شهادت و اقرار بوده است. ادله اثباتی اکثر جرایم شرعی همین دو مورد است. صرف نظر از اقرار که معمولاً اتفاق نمی‌افتد شهادت نیز همه موارد را پوشش نمی‌دهد چرا که همه جا شاهد عادل که در جنسیتش هم محدودیت وجود دارد یافت نمی‌شود لذا بسیاری از جرایم که در انظار دیگران انجام نمی‌شود قابل کشف نیست. در جرایم حدی با توجه به این که هدف؛ کشف جرم نیست، هیچ مشکلی ایجاد نمی‌شود اما در قصاص و مسئله خون قضیه متفاوت است. طبیعی است قانون‌گذاران و شارع مقدس، روشی را الزاماً برای کشف قتل‌های در خفاء و خارج از دید شهود عادل، ارائه کنند. این مسئله هم به احقاق حق ولی دم کمک می‌کند هم می‌تواند بازدارندگی ایجاد کند. با توجه به ضعف قدرت کشف در قسامه علت عقلانی تشریح قسامه، ایجاد بازدارندگی در قتل‌های مخفیانه با توجه به وضعیت کشف جرم در گذشته است. به این معنی که قاتلی که اقدام به قتل، خارج از دید کسی می‌کند اگر قرار باشد تنها با اقرار و یا شهادت، تعقیب و مجازات شود، هیچ گونه دغدغه‌ای نخواهد داشت چرا که هر دو دلیل اثباتی اقرار و شهادت، منتفی است. شارع مقدس برای این که این چنین قاتلی دغدغه کشف جرمش را داشته باشد و بازدارندگی ایجاد شود قسامه را تشریح کرده است. همه این مطالب، نوعی استحسان است که در فقه شیعه معتبر نیست لذا ضروری است که به روایات مراجعه کرده و علت تامه تشریح قسامه را از آن استخراج نمود.

برآیند تمامی روایات، این است که تشریح قسامه به دلیل ایجاد بازدارندگی برای قاتل در قتل‌های خارج از دید شهود عادل است. حال این سؤال مطرح است که این تعلیل‌ها صرفاً از باب بیان حکمت است یا بیان علت تامه تشریح می‌باشد؟ حکمت تشریح قابل استناد نیست چرا که احتمالاً علت ناقصه‌ای است و ممکن است علت‌های دیگری هم وجود داشته و بیان نشده است (مکارم شیرازی، ۱۴۲۷ق، ۴۱۳) اما چنانچه علت تامه باشد با فرض انتفای علت؛ معلول هم که حکم شرعی است، منتفی می‌شود. مثلاً در باب ممنوعیت ازدواج متعدد و هم‌زمان زنان، بحث اختلاط میاه مطرح شده است یعنی فرزندی که از زن متولد می‌شود معلوم نیست متعلق به چه مردی است. اگر این نکته، علت تامه این ممنوعیت شرعی باشد با روش‌های جلوگیری از بارداری و علوم ژنتیک، به کلی می‌توان این مشکل را برطرف کرد لذا ممنوعیت نیز منتفی می‌شود اما آن چه در ادله روایی وارد شده است صرفاً بیان حکمت حکم شرعی برای اقناع برخی از سؤال‌کنندگان بوده است. به صورت کلی، بیان حکمت، نوعی تعلیل است که صرفاً برای تقریب

به ذهن مخاطب (که معمولاً از عوام مردم بوده است) انجام می‌شود.

در این جا هم ممکن است این تصور ایجاد شود که تعلیل‌های روایات مذکور، از باب بیان حکمت و روشن کردن ذهن مخاطب است و نمی‌شود علت را از آن استخراج کرد. اما این تصور مردود است چرا که در موارد مختلف از امام معصوم (ع) در مورد علت تشریح قسامه سؤال می‌شود و ایشان فقط یک مسئله را به بیان‌های مختلف به‌عنوان علت تشریح قسامه ذکر می‌فرماید. الفاظ روایات تصریح در علت دارند و بعید است کسی مدعی فهم حکمت‌بودن تعلیل‌های روایات باشد. افرادی که تخصص فهم متن روایات را دارند می‌توانند به روایات مزبور مراجعه کرده و این نکته را به وضوح ببینند. از طرفی مخاطب و سؤال‌کننده در این روایات نیز افرادی نظیر ژراره بوده‌اند که با توجه به جایگاه علمی آن‌ها، نیازی به روشن نمودن ذهن با ذکر حکمت احکام شرعی آن هم با این تکرار و با الفاظ متفاوت نداشته‌اند. نتیجه این که بازدارندگی از قتل در خفا، علت تامه تشریح قسامه و استدلال‌ات عقلی مطرح شده نیز موید این مطلب است.

ذکر این نکته قابل تأمل است که میان «بازدارندگی» و «کشف» در قتل‌های در خفا تفاوت است. قسامه هم بازدارندگی ایجاد می‌کند و هم در مواردی می‌تواند به کشف جرم منتهی شود البته ممکن هم هست به خطا منتهی شده و بی‌گناهی مجازات شود. اما آن چه در روایات به‌عنوان علت تشریح قسامه ذکر شده ایجاد بازدارندگی است.

۴- تطبیق علت تشریح قسامه در جامعه امروز

پس از روشن شدن علت تشریحی قسامه نوبت به این بحث می‌رسد که آیا همچنان این علت وجود دارد و ما برای کشف یا ایجاد بازدارندگی برخی قتل‌ها، نیازمند قسامه هستیم. به عبارت دیگر اگر راهکارهای بهتری برای این مسئله به وجود آمده باشد دیگر نیازی به قسامه نیست و می‌شود آن را کنار گذاشت. روشن است که این سخن به معنای انکار قسامه نیست بلکه مقصود این است که آن چه مقصود شارع بوده، امروزه به صورت‌های قوی‌تر و بهتری حاصل می‌آید. به بیان دیگر، قسامه یک حکم طریقی است و احکام طریقی بیشتر از احکام دیگر، تابع شرایط، امکانات و مقتضیات زمانی است. تغییر شرایط می‌تواند باعث تغییر در آن‌ها شود. در مورد قسامه با توجه به این که علت تامه تشریح آن هم ارائه شده، تطبیق با شرایط روز به صورت جدی‌تری قابل طرح است.

ساختار کشف جرم در گذشته مبتنی بر شهادت و اقرار بوده است. بنابراین قاتلی که خارج از دید کسی اقدام به قتل می‌کند تنها خودش می‌تواند با اقرار، پرده از جرم خود بردارد. لذا هیچ واژه‌ای از

قصاص و مجازات ندارد و همین باعث می‌شود قتل‌های زیادی اتفاق بیفتند. کارکرد قسامه همین است که امنیت خاطر قاتل را از این جهت به هم می‌ریزد که ولی دم می‌تواند با قسامه او را گرفتار کند. همین ترس و واهمه می‌تواند بسیاری را از اندیشه قتل منصرف کند و بازدارندگی ایجاد کند.

اکنون وضعیت کشف جرایم به کلی منقلب شده است. دعوی قتل از حالت یک دعوی خصوصی به یک مسئله عمومی و امنیتی تبدیل شده است. امروزه علمی به وجود آمده است که می‌تواند بدون نیاز چندان به شاهد و شهادت، اطلاعات بسیار زیادی از جرم واقع شده در خفاء و مجرم آن به دست آورده و در موارد بسیاری به کشف کامل آن می‌رسد. هم باعث کشف قابل توجه جرم می‌شوند هم به شکل قابل توجهی بازدارندگی ایجاد می‌کنند. به عبارت دیگر، هیچ قاتلی امنیت خاطر کامل از مخفی ماندن جرم خود ندارد. امروزه از ذراتی که از بدن قاتل در محیط قتل و یا بدن مقتول باقی مانده است مثل ذرات خون یا مو... می‌توان به هویت قاتل پی برد. در نتیجه امروزه همه مردم توقع دارند بخش عمده قتل‌های در خفا نیز کاملاً کشف شود و همین اتفاق نیز می‌افتد. امروزه ارزش شهادت شهود در جرمی مثل قتل، بسیار پایین‌تر از سطحی است که در سیستم قضایی قدیم وجود داشت.

شاید این اشکال مطرح شود که هم‌اکنون نیز بعضی از قتل‌ها کشف نمی‌شود و قاتلین شان یافت نمی‌شود. این اشکال وارد نیست چرا که علت تشریح قسامه در لسان روایات؛ ایجاد بازدارندگی از قتل در خفا است. کشف تام جرم و به دام افتادن قاتل؛ علت تشریح قسامه نمی‌باشد چرا که قسامه نیز همه موارد قتل را پوشش نمی‌دهد و به کشف کامل نیز منتهی نمی‌شود. این نکته نیز یقینی است که کشف جرم از طریق علوم و روش‌های جدید، به مراتب بهتر و کامل‌تر از کشف جرم از طریق قسامه می‌باشد. بنابراین با توجه به این که علت تشریح ذکر شده در روایات، صرفاً ایجاد بازدارندگی است و وارد مقوله کشف تام جرم نشده؛ چنانچه بپذیریم علوم جدید توانسته بازدارندگی مورد نظر را ایجاد کند، علت تشریح قسامه منتفی شده و دیگر علت تشریحی آن وجود ندارد.

با این استدلال دیگر نیازی به تقنین قسامه در سیستم قضایی وجود ندارد و تعطیل کردن حکم شریعت نیز اتفاق نمی‌افتد. قسامه خطاهای بسیاری دارد که با وجود روش‌های جدید، اصرار بر آن و جاهت عقلی ندارد. شارع مقدس نیز علت تامه را در اختیار ما گذاشته تا هر وقت منتفی شد قسامه را نیز کنار بگذاریم. البته اگر کسی این نتیجه را نپذیرد یا از باب احتیاط قائل به باقی‌بودن علت تشریحی قسامه شود باز هم ضرورت دارد مبانی قسامه و شکل‌گیری لوث را با وضعیت علوم جدید تطبیق دهد. در قانون مجازات اسلامی مصوب

۱۳۷۰ در ماده ۲۳۹ در تعریف لوث اقدام به ذکر مثال شده بود و این مثال‌ها با آن که صرفاً از باب مثال بود در فتاوا و روایات نیز همین گونه بود اما عملاً موضوعیت یافته بود. مثلاً اگر جسدی در منزل کسی یافته می‌شد، دیگر لوث محقق فرض می‌شد گویی مثال‌های لوث، موضوعیت دارد. درحالی که معنای لوث هرگونه اماره‌ای است که باعث ظن قاضی به صدق ادعای قتل از جانب مدعی شود (نجفی، ۱۴۰۴ق، ۲۲۷). بر همین اساس در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در ماده ۳۱۴ مثال‌ها حذف شدند چرا که موضوعیتی نداشتند. بدین ترتیب اگر مثلاً جسدی در منزل کسی یافت شود نباید لوث را چون وحی منزل، محقق دانست بلکه این حالت باید باعث ظن قاضی شود. امروزه به راحتی می‌توان تشخیص داد جسدی از ابتدا در محل کشف جسد بوده یا این که بعد از قتل به آن جا منتقل شده است.

این نکته مسئله‌ای نیست که اخیراً به ذهن رسیده باشد بلکه در گذشته هم مطرح بوده و در بسیاری از کتب فقهی گذشته به انحاء مختلف مورد توجه قرار گرفته است. بسیاری از فقها در تعریف لوث و تبیین آن به مباحثی شبیه این اشاره کرده‌اند. مثلاً برخی مثل ابن جنید، شرط تحقق لوث را وجود آثار قتل (جرح و تخنیق و...) در جسد دانسته‌اند با این استدلال که با این شرایط و اوصاف است که قتل از مرگ عادی متمایز می‌شود (حلی، ۱۴۱۳ق، ۴۴۵) و اکثر فقها با این قول مخالفت کرده‌اند با این استدلال که ممکن است قتل بدون اثر ظاهری مثلاً با سم اتفاق بیفتد و از طرف دیگر ممکن است با وجود جراحت هم قتل اتفاق نیفتاده باشد و خودکشی باشد (طوسی، ۱۴۰۷ق، ۳۱۰). هر دو طرف این استدلال نشان‌دهنده این است که امارات قتل، از همان زمان هم اهمیت داشته است و اگر بتوان امارات قطعی در این زمینه به دست آورد لوث محقق نمی‌شود. بر همین اساس اکثر فقها معتقدند که در لوث، علاوه بر آن که وجود اتهام ظاهری شرط است، استقرار و عدم رفع این اتهام هم شرط است (طوسی، ۱۴۰۰ق، ۳۳۵).

توضیح این مطلب چنین است که صرف توجه اتهام قتل در حالت لوث، برای وقوع قسامه کفایت نمی‌کند بلکه باید اتهام و شرایط لوث را بررسی نمود و در صورت باقی‌بودن اتهام و لوث، آن گاه حکم به ثبوت قسامه داده شود. این بررسی‌ها یقیناً باید با توجه به روش‌ها و علوم جدید انجام شود. حتی علامه حلی معتقد است که لوث با اماراتی که ایجاد شک می‌کند هم مرتفع می‌شود مثلاً اگر در حوالی مقتول خون آلود و متهمی که با سلاح خون آلود حاضر است حیوان درنده‌ای وجود داشته باشد لوث از بین می‌رود (حلی، ۱۴۱۰ق، ۲۱۸). البته این نظر چندان مورد توجه قرار نگرفته و خود علامه هم آن را در سایر آثارش تکرار نکرده است. چرا که لوث؛ حالت ناشی از شک است و نمی‌شود با شک دیگری آن را کنار گذاشت.

کاربرد علوم کشف جرم و رابطه آن با مسئله لوث و قسامه براساس همین استدلالات فقهی مشخص می‌شود. یعنی اگر منتفی شدن علت تشریح قسامه را نپذیریم و قائل به جریان قسامه باشیم ابتدا باید امارات قتل را مورد فحص قرار داد و سپس اگر امارات قطعی یافته نشد مجال لوث و قسامه خواهد بود. با این اوصاف، حداقل می‌شود ملتزم شد که تشریح قسامه تنها محدود به مواردی است که علوم جرم‌یابی کاربرد چندانی در کشف جرم نداشته باشند.

نتیجه

در روایات علت‌هایی برای تشریح قسامه ذکر شده که همگی حول بازدارندگی از قتل در خفاء است. امروز می‌شود این بحث را طرح کرد که اگر این علت‌ها علت تامه تشریح باشد و علوم کشف جرم جدید بتواند این وظیفه را به نحو بهتری انجام دهد می‌شود نتیجه گرفت که زمینه تشریح قسامه از بین رفته و می‌شود آن را کنار گذاشت. پس از طرح مباحثی به این نتایج رسیده که علت‌های ذکر شده در روایات علت تامه تشریح هستند و علوم جدید، تا حد بسیاری زیاد و قابل توجهی توانسته بازدارندگی مورد نیاز را ایجاد کند. پس چون علت تشریح قسامه منتفی شده است تشریح و تقنین آن هم باید منتفی شود. اگر هم علت تشریحی قسامه را منتفی ندانسته و قسامه را جاری بدانیم کاربرد قسامه تنها باید به مواردی محدود شود که علوم کشف جرم در آن بازدهی نداشته باشد به عبارت دیگر امارات علیه متهم را ابتدا به این علوم سپرده و در صورتی که رد نشد و اماره‌ای هم برخلافش یافت نشد لوث را محقق بدانیم. بنابراین، علت تشریح قسامه با توجه به روش‌های جدید، منتفی شده است اگر هم کسی قائل به باقی‌بودن علت مزبور باشد بی‌نیاز از توجه به روش‌ها و علوم جدید در تعریف و اعمال قسامه و لوث نخواهد بود.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

فارسی

- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۴۲۷ق، **دائرة المعارف فقه مقارن**، چاپ اول، قم، انتشارات مدرسه امام علی بن ابیطالب علیه السلام.

عربی

- حلی، حسن بن یوسف بن مطهر اسدی، ۱۴۱۰ق، **إرشاد الأذهان إلى أحكام الأيمان**، جلد دوم، چاپ اول، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- حلی، حسن بن یوسف بن مطهر اسدی، ۱۴۱۳ق، **مختلف الشيعة في أحكام الشريعة**، جلد نهم، چاپ دوم، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- حلی، جمال‌الدین مقداد بن عبدالله، ۱۴۰۴ق، **التنقيح الرائع لمختصر الشرائع**، جلد چهارم، چاپ اول، قم، انتشارات کتابخانه آیه الله مرعشی نجفی.
- طوسی، محمد بن حسن، ۱۴۰۰ق، **النهاية في مجرد الفقه و الفتاوى**، چاپ دوم، بیروت، دار الكتاب العربی.
- طوسی، محمد بن حسن، ۱۴۰۷ق، **الخلاف**، جلد پنجم، چاپ اول، قم، دفتر انتشارات اسلامی.
- زبیدی واسطی، سید مرتضی، ۱۴۱۴ق، **تاج العروس من جواهر القاموس**، چاپ اول، بیروت، دار الفکر للطباعة و النشر و التوزیع.
- الزحلی، ۱۴۰۹ق، **الفقه الإسلامي و أدلته**، جلد هفتم، چاپ سوم، دمشق، دار الفکر المعاصر.
- نجفی، محمدحسن، ۱۴۰۴ق، **جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام**، جلد چهل و دوم، چاپ هفتم، بیروت، دار إحياء التراث العربی.

قوانین

- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰
- قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲

Feasibility of Referring to Adjustment Theory in Iranian Law as a Solution in Contractual Excuse - [Roshan Ali Shekari](#), [Sayyed Mostafa Milani](#)

Criminal Protection of the Rights of Future Generations in International Documents - [Adel Sarikhani](#), [Mostafa Karami Pour](#)

Analysis of the Right of the People to Control the Government from the Point of View of Ali (PBUH) by Looking at the Constitution of the Islamic Republic of Iran - [Ebrahim Musazadeh](#), [Mohammad Salehi](#)

Reflections on the Legislation of Oath (Qassameh) According to the Science of Criminalistics - [Mohammad Ali Hajidehabadi](#), [Ruhollah Shamshiri](#)

Rereading Interactions (Some Religious Groups and Actors in the International System) the Field of Terrorism as a Means of Achieving National Interests with an Emphasis on Legal Responsibilities in Islamic Countries - [Sayyed Mohammadreza Mousavifard](#), [Hamidreza Norozian](#), [Arefeh Kordi Nasab](#), [Nafiseh Tosi](#), [Ayda GHasem Zadeh](#)

The Principle of Prohibition of Repatriation of Refugees from the Perspective of Human Rights Documents with Emphasis on Environmental Refugees - [Mahnaz Khorsandi](#), [Asgar Jalalian](#)

Dangers of Prioritizing Financial Issues in Legal Professions - [Mohammad Setayesh Pur](#), [Maryam Faraji Tark](#)

The Rulings and Effects of Permission in the Legal System of Iran and France - [Hasan Najjarha](#)

Comparison of the Actus Reus of the Crime of Computer Fraud with Traditional - [Ali Paidarfard](#), [Javad Naderi ooj Boghzi](#), [Ahmadreza Emtehani](#)

Theoretical Foundations of Military Weapons Equipment Control with an Emphasis on Contradictory Stands of UN and WTO on Conventional Military Weapons Trade - [Pouria Ebrahimzadeh](#), [Somayeh Rahmanian](#)

Child and Childhood from the Perspective of Philosophy and Literature - [Maryam SHA'ban](#)

Validity of Sealed Order in Civil and Criminal Cases - [Amir Mohammadi](#), [Mohammadmahdi Heydari](#), [Soheyla Moradi GHaleh](#)

The Status of the Kosovo Specialist Branches in Global Criminal Justice System - [Mostafa Fazaeli](#), [Arash Maleki](#)

Criminalization of Informing the Contrary in Iranian Law - [Saeed Asadzadeh](#), [Fatemeh Ahadi](#), [Mojtaba Kanjori](#)

The Actions of Foreign Companies Regarding Iraq's Use of Chemical Weapons in Holy Defense from the Perspective of International Responsibility Rights - [Mohammad Setayesh Pur](#), [Pamian Shafae](#)

Sociological and Criminological Review of the Phenomenon of Prostitution in the International System and Iran with Emphasis on the Teachings of Islamic Criminology - [Sayyed Mohammadreza Mousavifard](#), [Asad Akhzari Fard](#), [Ali Mardan Ahmadi](#)

The Police's Interaction with the Crime Prevention Institutions - [Mina Momeni](#), [Sayyed Mahdi Ahmadi Musavi](#)

Immigrant Children's Rights in National and International Documents - [Reza Khaje Nooredini](#), [Sayede Parisa Mirabi](#)

The Real Competency of Criminal Laws from the Perspective of Islamic Law - [Mostafa Karami Pour](#), [Mona Rajabzade Baghi](#)

Exploring the Shift from Physical to Cybercrime at the Onset of the COVID-19 Pandemic with an Approach to Routine Activity Theory - [Maryam Kamaei](#)

The Position of British Security Officers in the Detection of Crimes - [Zahra Vahabi](#), [Arash Razmi](#)

The Independence of Judges in the Legal System of the Islamic Republic of Iran in the Light of the Teachings of Islam - [Mohammad Setayesh Pur](#), [Fatemeh Zahra Aslan](#)

Legal Conditions and Legal and Criminal Dimensions of Intellectual Property in the Legal System of the Islamic Republic of Iran - [Somayeh Zilabi](#), [Sadeh Fetili](#), [Ebrahim Moghaddam](#)

Feasibility Study of the Realization of the Idea of Criminalization (Crime of Civil Liability of Managers) from Theory to Practice Based on the Approaches of the Model of Criminal Responsibility Model of the Law of Strategic Action to Cancel of Sanctions - [Sayyed Mohammadreza Mousavifard](#), [Hamidreza Norozian](#), [Nafiseh Dharovieh](#), [Mohammad Rasol Ansari Nia](#), [Neda Haghghi](#)
Jurisprudential-Legal Evaluation of the Real Multiplicity in the Hodood, Retaliation and Diat - [Ali Mohammadi Jurkoye](#), [Ahmadreza Emtehani](#), [Javad Naderi ooj Boghzi](#)

The Position and Role of the People in the Establishment and Continuation of Ummat and Imamat System In the Light of Martyr Beheshti's Opinions - [Mohammad Sadeq Darivand](#)

Mediation, Participatory Justice System, Third Generation Criminal Justice System and the Rights of Parties the Lawsuit - [Sadeh Fetili](#), [Mohammad Fetili](#), [Ebrahim Moghaddam](#)